

דיין שלבון ניהל מדיניות בטחון לא נכונה כלפי האיוב, דהיינו מדינית שלא מצאה חן בעיני הרמטכ"ל של אז — הוא משה דיין. לבון אף היה אשם, לדעת דיין, בכך שעירער את כושרו של הצבא ויצר יחסים שאינם תקינים בינו לבין הצבא, דבר הפוגם באימון ההדדי. קו אופייני במהלך המחשבה של דיין, כמו בזה של פרס ובן-גוריון: הוא מזהה את עצמו ואת דעותיו עם "הצבא", בהפקיעו כבדרך אגב לעצמו את הגוף הכולל בשורותיו את מרבית האוכלוסיה הבורגנית של המדינה.

חן כדי כך, גילה דיין עובדה שהיתה ידועה עד כה רק למעטים, ושמעולם לא ניתנה לפירסום: שבימי כהונתו של לבון כשר הבטחון, הגיש דיין את התפטרותו מתפקיד הרמטכ"ל. דיין מנסה להסביר זאת בצורה אלגנטית כמעשהו ההגון של אדם שאינו מסכים עם מדיניות השר הממונה עליו. האמת: דיין נדרש להתפטר על-ידי לבון, אחרי שנתגלו ביניהם חילוקי דעות על רקע של פעולה מסויימת, שבוצעה לפני העניין הבישי. רק התערבותו האישית החריפה של רועה הצאן משה-בוקר, הכריחה אז את לבון לחזור על דרישתו לסלק את דיין מכהונתו.

דיין נמנע במאמרו מלהתחייב לצידו של פרס. להיפך, הרושם הדק המסתבר מתוך מאמרו היה: הוא לא יתקוף את פרס, לא יצטרף אל איוב, אך ינטוש אותו בשעת הצורך ללא נקיפת מצפון — ברגע שיוברר כי ידו של פרס על התחנות.

כי דיין, שמצד אחד אינו מעוניין בחינוך לבון וצמרת מפא"י החתיקה, מעוניין, מצד שני, בסילוקו של פרס כמתחרה פוטנציאלי על כתר הירושה הבנגוריונית. בהתאם לאופיו, כאיכר זהיר וערמומי, פוסח דיין בינתיים על שני הסעיפים, כשהוא מוכן להרויח הן מחיסול לבון והן מחיסול פרס.

עמדה זו היתה קלה לדיין, כי עוד בשעת התרחשות העניין הבישי המקורי הקפיד שלא להיות מעורב רשמית בעסק. בשנת 1954 הופתעה המדינה כשנודע כי דיין הגיע לאמריקה ללא הזמנה של ממשלת וואשינגטון, נתקבל שם ביחס מעליב וספג יריקה פומבית. הסיבה, שלא היתה ברורה אז: דיין חיפש אמתלה כלשהי להעדר מן הארץ וממשרדו, בזמן שהתרחשו המאורעות אשר שימשו אחר-כך אמתלה לסילוק לבון.

כאשר נקרא הקצין הבכיר ב-1955 להיעזר בפני ועדת השניים, טען כי לבון הוא שנתן את הפקודות לביצוע העניין הבישי, וזאת על אף העובדה שלבון טען כי שמע לראשונה על העניין רק אחרי שבוצע.

תמירון בלתי מוגבל בין הסיעות. בצורה כזו הבטיח לעצמו דיין, כבר אז, כושר

★★★

חזית אנטי-בנגוריונית

יתכן שהזירה המכרעת תהיה זו אשר לבון בחר בה כשדה-הקרב העיקרי שלו — ועדת החוץ והבטחון של הכנסת. שם התנאים נוחים לו במיוחד: בן-גוריון אינו מסוגל להפעיל עליה לחץ מכריע. מפא"י נמצאת בחזקתה זו במיעוט (9 מתוך 19) וגם רוב נציגי מפא"י בחזקתה נוסים לצד לבון. יחד עם נציגי המפלגות האחרות הם מהווים קואליציה אנטי-בנגוריונית המרחיכה את דמו של ראש מפא"י.

בפני ועדה זו יכול היה לבון לגולל בחופשיות את הצעותיו לשינוי מערכת הבטחון — אותן הצעות שיצרו פאניקה אצל בן-גוריון, פרס ודיין, והמריצו אותם לנקוט בפעולה מעשית לסילוק לבון מכהונת שר הבטחון. תמצית הצעות אלה היתה להשליט מרות כלל-לאומית על מערכת הבטחון, להוציא את המונופול עליה מידי בן-גוריון ("שר הבטחון המסורתי" לדבריו), לנטרל את פרס ולהטיל לראשונה פיקוח ממשי על משה דיין. ההצעות עצמן שמורות בסוד. אולם אפשר לנתח את עמדתו של לבון לגבי נקודות שונות במערכת הבטחון, על רקע חילוקי הדעות בינו לבין עוזריו באותה תקופה. עמדתו, כפי שהתבטאה בדיונים מדיניים ואישיים שונים מאז אותה תקופה, מסתכמת בכמה נקודות עיקריות:

● מינוי מועצת הגנה לאומית, דוגמת זו הקיימת באמריקה, בה ישתפו ותיקי ההגנה, כל אלוף צה"ל המשותתפים (כולל אלוףי אחרות-העבודה ומפ"ם), ונציגי מפלגות אחרות. מועצה זו היתה צריכה להתחמק את מדיניות הבטחון הלאומית — דבר שאולי היה מונע את מיבצע סיני ביש-המזל ופעולות התגמול שקדמו לו.

● הטלת פיקוח לאומי על אותן פעולות משרד הבטחון, שהפכו אחוזות הפרטית של שמעון פרס. הנימוק המוצהר: פעולות אלה הן, מטבען, מעשים פוליטיים ולא רק בטחוניים, והן חייבות להיות כפופות לשיקולים מדיניים. כך היתה נבלמת יכולתו של שמעון פרס לקבוע למעשה את מדיניות החוץ של ישראל, מאחורי גבו של משרד החוץ.

● שינוי צורת הטיפול במיעוט הערבי, כפי שהתגבשה במסגרת המימשל הצבאי, דבר שאיים על האינטרסים הכלכליים האדירים הפועלים בשטח זה והקשורים לקבוצת-החצר של בן-גוריון.

● העברת תפקידים מסויימים על מערכת הבטחון מרשויות אורחיות, כגון מסירת שיקום חיילים משוחררים לידי משרד העבודה — דבר שהתפרסם בשעתו בהרחבה, בין השאר גם בהעוטה הזה.

על ההצעות האלה, העיד לבון: "אולי אינן שיא החכמה אבל בהדאי אינן שיא הטיפשות". החלק הראשון של פסוק זה היה, ללא ספק, נכון מבחינה טכסית — כי הן יצרו בהכרח קואליציה אדירה של אינטרסים במערכת הבטחון. אולם לבון נשאר עקבי. שבעה העלה את ההצעות מחדש בפני ועדת החוץ והבטחון, המליץ לדון עליהן שוב, למען העתיד. כך הצטייר כבעם הראשונה הרקע הפסיכולוגי של הקנוניה נגד לבון. צמרת מערכת הבטחון התרגלה בימי כהונתו של בן-גוריון הזקן, כי שר הבטחון אינו אלא דמות המרמסת בענינים, איש שאינו פנוי לניהול יומיומי של משרד הבטחון והמסתפק בקביעת מדיניות בטחונית כללית. את העבודה המעשית עשו פרס ושות', ככל העולה על רוחם.

כשבא חדש, שהתמסר במלואו למשרד הבטחון והחל בוהן את הנוהלים וסדרי הפעולה במשרדו, חשו כולם שניטל מהם חופש הפעולה האישי. לבון איים לחלל פעולות רבות בהן ראה ביובו, כפילות, חוסר סדר ורשלנות, ולהפעיל תחנת עקרונות מינהל סדירים במשרד המשוחרר מכל ביקורת ציבורית.

בעיקר התנגד לבון לשימוש בכספי תקציב הבטחון למטרות שאינן בטחוניות טהורות.

למרות התנגדותו של השר, נתן שמעון פרס מאחורי גבו הוראות לבצע את העסק ההוא. הוסיף לבון בעדותו: "בשעה שאני הייתי מייצג את המשרד בכנסת, היו מתכנסים במשרד הבטחון בקריה דויד בן-גוריון, שמעון פרס, משה דיין, מנהל משרד האוצר — וקובעים את תקציב הבטחון."

★★★

קומדיה ושמה שרת

אחרי שבבון סיים את עזותו והשיב על חלק מהשאלות שהוצגו לו, חזרה לרגע הפרשה מלהיות דרומה והפכה לקומדיה. על הבמה עלה משה שרת. זאת יכלה להיות שעתו הגדולה של שרת. האיש שסולק בבושת פנים על-ידי בן-גוריון ונעזי החצר שלו, שירד מן הבמה הפוליטית והפך מובטל חסר סיכויים במפא"י, יכול היה, על-ידי הצגת גדולה אחת של אומץ לב, להתחזר לעצמו את כתר ראש הכוחות האלטרנטיביים במפא"י.

אולם שרת נשאר שרת. הוא נראה כדמות עלובה ואומללה. הוא לא העז לתקוף את רודפיו ולהתייצב בגלוי נגד הכוחות אשר גם לדעתו שלו זוממים להקים בארץ דיקטטורה. תחת זאת החל לשחק במחבואים, להשתעשע באשלייה האבסורדית שבאם ישאר נויטראלי יקח אותו מישהו פעם בחשבון כראש ממשלת בעתיד.

הוא אפילו העלה הצעה בוועדת החוץ והבטחון להפסיק את דיוניה בפרשה, דרש שהוא יהיה העד האחרון שיעיד בפניה. הצעתו נדחתה פה אחד. לעצם הענין העיד שרת כי גם כאשר טיפל בפרשת לבון, בהיות ראש ממשלה ב-1955, ניסה למנוע את התפתחותה של פרשה זו לשערוריה לאומית: לא על-ידי חיסול הנגע, כי אם על ידי התעלמות מקיומו. כאשר נשאל, למשל, מדוע זחה את דרישתו של לבון לפטר את שמעון פרס ואת הקצין

„חכו רגע!“

קרא משה שרת לצלמים, שהמתינו לו בצאתו משיבת ועדת החוץ והבטחון. „אני רוצה קודם להסתרקו“ בתמונה אכסך לוסטיבית זו נראה משה שרת, כשהוא מסתרק ביד ימין, ומכין עצמו לקראת הצילום.

הבכיר, השיב שרת כי חשש שמעשה זה היה גורם לתגובת-שרשרת. גם כאשר ביקש לבון לראות את עזות פרס נגדו בחזקת השניים, מיהר שרת לקבל את גישת השופט אולשן, כי גילוי עדות זו עלול לגרום להתפתחות שערוריה ציבורית. מדוע קיבל את התפטרות לבון? „ראיתי בה הרע במיעוטו“, ענה שרת. ואילו על שאלות רבות אחרות השיב: „לא זוכר, לא יודע.“

★★★

הדיקטטורה נעצרה

את קטנותו של שרת אפשר היה למדוד רק על-פי שיער-קומתו של פנחס לבון, שהודקף השבוע ועמד משכמו ומעלה מעל כל הבוחשים בקלחת. הוא נראה לא רק כשחקן המשחק על הקופה כולה, בידעו שאם יכשל במערכה זו יהיה זה סוף דרכו הפוליטית לטוב ולרע. הוא נראה כאדם שאינו לוחם רק למען ריהאביליטציה אישית, גם לא אך ורק לחיסול יריבים שהתנכלו לו באופן אישי.

אמר לבון השבוע במילים שיכלו לחדור לליבו של כל אורח החרד לגורל המדינה: „אני מוצא עניין בבירור המתקיים, קודם כל מבחינה כללית וכתוצאה ממנו יקבעו סדרים ושיטות פעולה אשר יבטיחו שדברים כאלה לא יחזרו עוד, ויתנו לכל אורחי המדינה רגש בטחון מוצק שמערכת הבטחון לא תהיה מנוצלת למטרות אחרות, וזלת המטרה האחת: הדאגה לבטחון מדינת ישראל.“ ובנימה חריפה עוד יותר, בחוג מצומצם: „אפילו אם אפול קרבן, אני יודע שעצרת את תהליך הדיקטטורה לשנים רבות.“